

РЕЦЕНЗІЯ

Лариси Степанівни Семенюк,

кандидата філологічних наук, доцента,

на дисертацію Олійник Катерини Вікторівни

«Метажанрові інтенції містерії і творчість Лесі Українки»,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія

1. Актуальність теми дисертації

У сучасному літературознавстві проблема метажанрового дискурсу, якій присвячена дисертація Олійник Катерини Вікторівни, викликає посилений науковий інтерес. Аспекти проблематики, що обираються для дослідження, надзвичайно широкі (до прикладу, метажанрова природа епістоли, метажанровий статус мандрівної прози, пригодницький метажанр, метажанрова природа української документалістики тощо), проте К. Олійник зуміла виокремити для власного дослідження надзвичайно важливу тему. Її актуальність передусім зумовлена потребою в комплексному дослідженні жанрово-змістових особливостей містерії в українському літературному дискурсі, адже, попри чималу увагу літературознавців до жанру містерії, комплексної наукової праці про метажанрову її природу досі бракувало. Містерія є складовою частиною літературної творчості в різні культурно-історичні періоди, і наміри дисертантки дослідити її в цьому контексті, з фокусуванням на метажанрову природу, у світлі міфологічної парадигми, зв'язку традиції і новаторства, жанрового і видового синтезу, світоглядної проблематики, рецепції і трансформації українськими письменниками античної і середньовічної культури, заслуговують тільки схвалення. З огляду на це дисертація Катерини Олійник є актуальною і потрібною.

2. Наукова новизна результатів дисертації

Дисертація Олійник Катерини Вікторівни є першою спробою в українському літературознавстві комплексного дослідження процесу трансформації жанру містерії до рівня метажанру впродовж XVII–XXI століть. Новаторським є поєднання в дослідницькому полі художніх творів різних періодів – Бароко, Романтизму, зламу епох кінця XIX – початку XX ст.,

Модернізму та Постмодернізму, актуалізація малодосліджених або зовсім не досліджених художніх текстів митців материкової України та діаспори. Це дало можливість простежити й узагальнити процес становлення містерії як жанру, сформувавши і довести концепцію формування містерійного метажанру, зробити висновки щодо впливу містерії на жанрове новаторство Лесі Українки. У праці окреслено теоретичні засади містерії, запропоновано авторські дефініції основних понять; досліджено еволюцію містерії як жанру та її трансформації у метажанр; виявлено світоглядні, сюжетно-тематичні, образні доміанти містерійних текстів; застосовано метажанровий підхід до творчості Лесі Українки.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

У теоретичному плані дисертація Катерини Олійник вирізняється обґрунтуванням методології комплексного дослідження двох історичних форм досліджуваного жанру – містерії і містерії як метажанру, увиразненням ролі генологічної галузі сучасного українського літературознавства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх можна системно застосовувати в подальшому дослідженні явища метажанру в українській та зарубіжній літературі.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження

Наукові положення, висновки і результати, які представлено в дисертації К. Олійник, оцінюємо як теоретично й емпірично обґрунтовані і достовірні. Вони базуються на використанні конкретних методів дослідження, таких як генологічний, порівняльно-історичний та міфокритичний, культурно-історичний, структурно-функціональний, рецептивно-естетичний, герменевтичний, біографічний з елементами психоаналітичного. Загальні висновки в дисертації логічні і переконливі. Вони вповні висвітлюють хід дослідження, поставлені завдання й результати проведеної роботи.

Фактів, які б свідчили про недостовірність наведеної в дисертації інформації, не виявлено.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання

Визначені в дисертації завдання здобувачка виконала на високому науковому рівні. Вона чітко сформулювала мету дослідження, для її досягнення вдало визначила завдання та обрала доцільні методи. Представлений текст кваліфікаційної наукової праці демонструє, що Олійник К. В. опанувала методологією наукової діяльності, уміло застосовує її на практиці, а отже, оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

6. Апробація результатів дисертації

Основні положення й результати дисертаційної праці висвітлено в 13 одноосібних публікаціях авторки та 1 колективній, із яких 5 надруковані у фахових наукових виданнях України, 1 колективна – у закордонному і ще 8 в інших виданнях. Здобувачка брала участь у всеукраїнських і міжнародних конференціях, виступаючи з доповідями, які корелюють із темою наукового дослідження і його результатами.

Усі публікації Олійник Катерини Вікторівни, фахова апробація під час виступів на наукових конференціях (Львів, Луцьк, Мюнхен, Житомир, Братислава, у 2017–2023 рр.) відображають визначені авторкою ідеї, проаналізований матеріал і висновки.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Рецензована робота є самостійним завершеним дослідженням. Вона має належну структуру, яка зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертація містить вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (235 позицій). У розділах роботи послідовно подано комплексний аналіз жанрової природи містерії, розкрито генезу та історію жанру, його трансформацію й модифікацію в метажанр, виявлено метажанрові інтенції містерії у творах письменників ХІХ–ХХІ ст., зосібна у творчості Лесі Українки. Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження» має чотири підрозділи, в яких висвітлено теоретичні аспекти містерії, простежено генетичні зв'язки античної та середньовічної містерії, розглянуто процес становлення жанру містерії в українській літературі. У другому розділі «Тенденції розвитку жанру містерії в українській літературі» у

семи підрозділах детально досліджено зазначену проблему: проаналізовано авторські підходи до використання містерійного метажанру на матеріалі концептуальних для кожної епохи творів української літератури знаних і маловідомих авторів. Третій розділ представляє дослідження творчості Лесі Українки крізь призму містерійного метажанрового підходу. Дисертантка у трьох підрозділах окреслила аспекти авторського містерійного світогляду, виявила містерійні інтенції у низці драматичних творів письменниці, зокрема у драмі-феєрії «Лісова пісня».

Загальні висновки в дисертації Олійник К. В., на нашу думку, логічні й переконливі, викладені аргументовано. Вони вповні висвітлюють виконання поставлених завдань та результати проведеної роботи. Оформлення і обсяг роботи відповідають вимогам, встановленим освітньо-науковою програмою «Філологія».

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях

Висловлені в дисертації положення та ідеї є самостійними, оригінальними. Аналіз тексту дисертації дає підстави констатувати дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом варто відзначити високий науковий рівень дисертації та аргументованість результатів. Проте окремі положення дисертації спонукають до дискусії, а деякі аспекти потребують уточнення або пояснення.

1. Визначаючи об'єкт дослідження, дисертантка вказує твори української літератури містерійного жанру або з метажанровими ознаками містерії (с. 15). Водночас ліричні та драматичні твори Лесі Українки, що складають об'єкт дослідження в третьому розділі, у вступі не конкретизовані. Вважаємо, що варто зробити таке уточнення.

2. У розділі 1 в процесі характеристики давньоєгипетських та давньогрецьких містерій про бога Осіріса, Деметру і Персефону, Діоніса дисертантка покликається на статті сучасних літературознавців О. Клековкіна, Л. Теліженко та на «Словник античної міфології» (1989) (с. 24–28). Хотілося б

розуміти, з яких джерел почерпнуті описи цих дійств; відповідно – до списку використаної літератури мали б бути долучені збірники античних міфів, де такі тексти опубліковані.

3. Попри те, що в дисертації багато уваги приділено еволюції жанру містерії в європейській культурі Середньовіччя і наступних епох (підрозділ 1.2), авторка оминає увагою бароковий період розвитку містерії в Західній Європі, переходячи одразу від Середніх віків до Романтизму (с. 37–38). Також вона помилково констатує, що містерія «припинила своє існування як самостійний жанр ще в середині XVI ст.» (с. 40, 63, 210). Можливо, тут ідеться про західноєвропейську містерію, адже на теренах України вона лише в XVII ст. починає своє активне функціонування. Хотілося б почути, що авторка має на увазі і чи доречне таке розмежування, коли йдеться про українську культуру як складову європейського культурного простору.

4. З-поміж безперечних новаторських результатів дисертації варто назвати авторські жанрові дефініції, запропоновані у висновках, рідше – у відповідних розділах роботи. Щоправда, не завжди такий вибір зрозумілий. Так, навівши низку визначень містерії на с. 41–53 основного тексту, дисертатка не аргументує власного розуміння, а саму дефініцію поняття наводить у кінці розділу та повторює в загальних висновках. Вважаємо, що такі визначення були б більш вагомими і переконливими, якби авторка послідовно й аргументовано підводила до розуміння цих дефініцій, а не просто констатувала їх. Окрім того, не всі визначення можуть претендувати на самостійність та оригінальність. Так, на с. 57, цитуючи визначення метажанру, дисертантка не пропонує власного, а розділяє погляд М. Моклиці.

Висловлюючи коментарі та пропозиції, вважаємо, що кожен дослідник має право на захист та аргументацію власних переконань, тому сподіваємося на конструктивну дискусію.

10. Загальний висновок

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичним значенням дисертація К. Олійник відповідає спеціальності 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

11. Загальна оцінка дисертації

Зазначені вище зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загалом позитивне враження від дисертації, жодним чином не применшують теоретичного і практичного значення роботи та не знижують загальної високої оцінки. Дисертація Олійник К. В. повністю відповідає вимогам МОН України до наукових праць дослідницького жанру. Дисертація «Метажанрові інтенції містерії і творчість Лесі Українки» є завершеною науковою працею, в якій її авторка, Олійник Катерина Вікторівна, отримала нові науково обгрунтовані результати.

Дисертація відповідає вимогам п. 6–9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) та наказу МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка, Олійник Катерина Вікторівна, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

доцент кафедри української літератури
факультету філології та журналістики
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
кандидат філологічних наук, доцент

Лариса Семенюк
Лариса СЕМЕНЮК

ПІДПИС *Лариса Семенюк*
ПОСВІДЧУЮ
Зав. загального відділу
Лариса Семенюк
08 V листопада 2023 р.